

որոնք ունին ամսական 150—200 միլի:
Խօսքս նրանց վերայ չէ, որովհետև նրանց
թիւը սահմանաւոր է, երբեք կամ երբեք
կարծուեմ եմ, որ հազիւ հազ կա-
րելէ է համարել 10 կամ 15 ուսանող,
որոնց իւրաքանչիւրը ունի ամսական 60
միլի: Այս վերջին թուանշանը (60 միլի)
արագ նուազում է մինչև 25ը ու այս-
տեղից կամայ կամայ մոտենում է այլա-
նայի զրոյին:

Ուսանողներ, որոնք ունին 25 միլի, ամ-
սական, քիչ չեն, և սորանց չէ կարելի
համարել ապահովուած: Միևնոյն կար-
տութիւններն, ինչ որ գրում են այս վեր-
ջինները, գրում են ևս արքունական թո-
շակաւորներն, որոնք ունին միևնոյն թո-
շակը:

Կրկնում եմ, սորանց չէ կարելի հա-
մարել տպահովուած... Գրածիցէք — մի
սենեակը այստեղ աճէ 10 միլի, ճաշը
9 միլի, ծխախոտի թէյի ու շաքարի,
յսպիսակ հաշիւ համար—մնացած 6 մի-
լի չկէ: Իմ յիշած սենեակը շատ փոք-
րիկ ու խոնավ սենեակ է: Իմ յիշած ճա-
շը այնպիսի ճաշ է, որ նորան ուտողը ա-
միսը մի քանի օր պիտի հիւստանայ...
Ինչպէս, որ գումարից նա պէտք է իւր
ոտն ու գլուխը ծածկէ, ինչով նա
գրեանք գին... և վերջապէս, պարոններ,
ուսուցիչ մի կողմ կենայ—միթէ բոլոր տա-
րիները նա չորս պատի մէջ նստած պիտի
մնայ ու Աստուծոյ լոյսն էլ անգամ չիտ-
րողանայ տեսնել... Մարդուս բնութիւնը
պահանջում է ընկերութիւն, որտեղ կա-
րողանայ նա հանգստանալ իւր դժուար
աշխատանքից: Ժամանակ առ ժամանակ
հարկաւոր է նորան տեսնել իրան մի ու-
րիշ շրջանի մէջ, որ զանազանութիւն է իւր
ամեն օրուայ կենցաղը—հարկաւոր է այդ
ամենը որ կարողանայ թօթափել իւր աչ-
քերից ու զննել թմրեցուցիչ միակողմանի
օրերը... Միթէ նա չպիտի խմանայ ի՞նչ
օպիւրան, ի՞նչ է դրաման, ի՞նչ է կոնցրետն,
ի՞նչ է հրապարակական ընթերցանութիւնը:
Իմ սեպհական դիտողութիւններից ցոյց
են տալի ինձ, որ 100 ուսանողներից ամեն
մէկն ապրուստը տառապանք է 25—30
միլի մէջ, եթէ վերջինները առաջին ու
վերջին թուանշանների համար 20 և
60 միլի:

Ուսանող, որն ունի ամսական 30 միլի,
շատ կարտու թիւներ է քաշում, նա ման
է գալիս պատուած շորերով, պատահում

է որ քաղցած օրեր է անցնում, նա չունի
ամեն իրան հարկաւոր գրեանքը, նա չունի
մուշտակ ու ցուրտ օրերը մնում է ամառ
նստած, չունի ոտնամաններ, մնում է...
Քիչ կան ձախողակ դէպքեր, որոնք թափ-
վում են խեղճի գլխին... Առաջին օրերում
նա զրկում է իրան շատ բաներից, որ մի
կերպով բաւականանայ այդ 30 մանթիով:
որ կարողանայ հետեւել իւր նպատակին:
Ահա նա աշխատում է, ոյժ է անում—և
մի մեղադրել նրան, սրկել ընթերցող—
կորովում է նորա երիտասարդ ոյժը, սկսում
են նորա համար դժուար յօդերն, այս կամ
այն ընկերակիցներից սկսում է մանր մանր
պարտքեր անել: Այս դժուար օրերից դուրս
գալու համար, տալիս է յոյժի տեղ աչքն
էլ է անում. սկսում է նա պտտել իւր
համար ուրիշ պարագանքներ:

Այս պարագանքներից պատմութիւնն
է. քիչ ուսում խմանալ—վերջիցէք այս տեղի
մի օրերից լրագրողներից մէկը և նայեցէք
յայտարարութիւնների մասին, այնտեղ դուք
կարող էք կարգաւ ձեռն ուղարկել պատմու-
թիւններն ու վիճակագրական թուանշան-
ները: Գուք դառն սխալանք մէջ կանկա-
նիք, թէ կարծէք թէ այս ամեն յայտա-
բարութիւնները հասնում են իրանց նը-
պատակին: Ռուսաց առակը ասում է, «ПО
ПЛАТЮ ВСТРЯЧАЮТ»... Էլ ես չեմ մտա-
բերում ձեզ համար այս առակի միւս կէտը,
դեռ խելք ոչ որ հարցնող չկայ՝ տան
տիրոջ շվէյցարը կամ լալէյը, նայելով
ուսանողի պատուաւոր շորերին ասում է.
Такого учителя имъ не угодно будетъ
принять»:

—Յեւոյ ոչինչ, թրում է ու անխն-
ելով իրան ու «ХХХ» հեռանում:

Կա կարելի է և ստանայ մի դաս, բայց
այս դասը կլինի իւր նման մի խեղճի տանը:

Բացի դասերից կան և ուրիշ պարագ-
անքներ, զորոքիսկ պարզագործիւն,
թարգմանութիւն զանազան ընկերութեանց
համար և այլն: Յայտնի բան է այս ամեն
պարագանքները յափշտակում են նորա
բոլոր թանկագին ժամանակը: Ասածս այն
ուսանողի վերայ էր, որն ունի ամսական 30
միլի, բայց ինչ էլ նա անում է նորա, որոնք
չունին ոչ թէ երեսուն այլ 20 և մինչև
անգամ 10 միլի: Էլ: Նորա... Գժուար է
ապրել աղքատ ուսանողին Պետերբուր-
գում: Այսպիսի երեւոյթի ինքը իրան ա-
ղաղակում է ու աղմկում և չի կարելի
նորան չնկատել... Եւ իրաւ, վախճան

թուականի առաջի տարիներում, այն
տարիներում, երբ նշմարել էին ինչում
դաղափարական շարժումները զանազան
հասարակութեանց մէջ, կազմակերպում
էին ժողով հայ ուսանողների խրեանց ընկե-
րակիցներին օգնելու նպատակաւ: Ժողովը
կազմուեց: Նորա նպատակը պարզ յայտնի
էր, ևս առաւել յայտնի էին նորա ան-
դամների պարտաւորութիւններն, ամեն մէկը
րերում էր իւր լուսնի և այսպէս կատա-
րում էր այն, ինչ որ պահանջում էր
նորանից իւր խելքը:

Սկզբում ժողովը գործը լաւ էր գնում,
ինչպէս պատմում են մեզ, բայց յետոյ—
եթէ կրակական ոճով խօսենք—երկա-
ռակութեան աստուածուհին ձգեց նորա
մէջ իւր խնձորը: Բարձրացան հարցեր թո-
շակութեան: Երկար խօսեցին ու վիճաբա-
նեցին ժողովում, և վերջի վերջոյ—հա-
կացան միմեանց, ժողովին հարկաւոր էր
բաժանուել: Ասացին ու կատարեցին, կազ-
մուեցան հին և նոր ժողովներ: Հին ժո-
ղովը պահանջում էր իւր թոշակաւորնե-
րից, որ նորա աշխատեն և ոչ թէ ճիւղ-
բար ստանան իւրեանց թոշակը, նորը հա-
մանայ էր այդ կարծիքի հետ: Հին ժո-
ղովը ասում էր իւր թոշակաւորներին.
«Ահա, ստացիք ամսական 25 միլի, իսկ
դու տուր մեզ ամիսը մի թիւրթիւ թարգ-
մանութիւն—մեր աղբը կ'արտադրեն և
քաշում դասադրերի, մեր աղբը...» Նորը
ասում էր. «Ես քեզ ամսական 25 միլի
ու եղի իրաւարան, բոլորից վարձպետ...»
Գուք կարծում էր սորանով վերջա-
ցաւ:—Ա՛յ:

Գնանք յառաջ:

Թարգմանիչները բերին իրանց թարգ-
մանութիւնները հին ժողովին համար: Սո-
րա անդամները կարգաւորն ու նրանցից մէկ
քանիսը խորը մտքի մտան:

—Այո, պարոն... (միևնոյն է՝ x. y. կամ
z-ը) լաւ է գրում, բայց եթէ նա մէկ
կրկու դաս առնէր մեր աղբից, աւելի
լաւ կը գրէր, ասաց այս լեզուագէտներից
մէկը:

Միւսը սկսեւ պաշտպանել x-ին ու
պատահակ y-ին:

Ք-ն էլ վատ է գրում, y-ն էլ, դուռաց
երրորդը—z-ն էլ լաւ գրողը:

Վերջապէս... վերջապէս խաղացին Կը-
րիովի առակը, «Лебедь, Ракъ и Щука»:
Նոր ժողովի մի քանի անդամներն աւելի

լաւ արեցին՝ առան ժողովից որը 100
միլի, որը աւելի կամ պակաս ու թողին
ժողովն առանց կոպէկի: Այսպիսի պարոնը
հիմա:

«Ուշեւ ուշով հետեւում է Պետերբուրգի լու-
րերուն, շորերուն,
... ..
... ..
... ..»

Ընթերցող, դու տեսար ինչպէս վիճե-
ցին ժողովում առաջին ու վերջին հե-
տաքերը հարցը—թոշակաւորի պարտա-
ւորութիւնը—բաժանուեցան ու միմեանց
պատերազմ յայտնեցին: Սորանցից ոչ մէկը
չէ յայտնեց, երկուսն էլ մեռան: Ես ա-
սում եմ մեռան, որովհետև ումից որ այս
տեղ հարցնես ժողովների մասին, քեզ
կը պատահանեն «ժողով մոռովը որն է,
ի՞նչ ես խօսում...» Մենք ցաւելով պիտի
խոստովանենք, որ մեր երիտասարդ ոյժերը
պարտաւոր են հասարակական գործունե-
ութեանց համար, մենք պիտի սանեք, որ
նորա չեն հասանում ինչ ասել է պա-
րել և ուրիշ համար:

Թոշակաւորների պարտաւորութիւնը:

Որտեղից ծնաւ այս խօսքը, թոշակա-
ւորների որ տխուր գործունեութիւնը ար-
ծարձեց ժողովում ջերմ խօսակցութիւն
նորանց պարտաւորութիւնների վերայ, որն
կտաւ պատճառ ժողովի երկու մասն բա-
ժանուելուն և վերջը բոլորովին ոչնչանալու:
Ելել ուրիշ պատճառներ կան այս տխուր
երեւոյթի համար...

Այս հարցերով կը պարագան նամակիս
կերկրորդ մասում:

II.

Թոշակաւորների պարտաւորութիւնը...

Այս հարցը, ժողովում ծագուելու հա-
մար, ունէր արդեօք իւր raison d'être-ը
թէ ոչ:

Ունէր:

Բարձրացած հարցերը էին պարտա-
ւոր են թոշակաւորները վերադարձնելու
ժողովին նորանց ստացած թոշակը, թէ
նորա կարող են ստանալ այդ ճիւղարար,
և եթէ նորա պարտաւոր են վերադարձ-
նելու, այդ ի՞նչ կերպով պէտք է լինէր...

Մենք կարծում ենք, որ ամենայն պա-
տուաւոր մարդ պիտի վերադարձնի այն
ինչը ստացել է կեանքի դժուար ժամա-
նակում, ևս առաւել երբ այս վերադարձումն
կարող է թելթելանքով այնպիսի թշուառ

վիճակներ, որպիսեաց մէջ—մի քանի ժա-
մանակ առաջ—ինքն էր ապրում... Նա
պարտաւոր է վերադարձնելու, որովհետև նա
լաւ գիտէ, թէ ինչ դուժմարներից ու ինչ
կերպիւ էր ժողովուած այն թոշակն, որ
վայելում էր նա այստեղ:

Մարդ պիտի մոռով բոլորովին կոյր
լինի, որ չը կարողանայ նկատելու, թէ ինչ-
պէս ամեն տարի աւելանում էր աղքատ
ուսանողների թիւը, ինչպէս ամեն ամիս
նուազում էր ժողովի եկամուտը, ինչպէս
օրէցօր նուազում էին անդամների սրտե-
րը դէպի ժողովը... Թոշակաւորների մէկ
մասը կոյր էր: Իսկ միւսը. երբ վերադար-
ձաւ իւր հայրենիք, մոռացաւ ժողովին ու
նորա աղքատներին՝ apres nous le deluge
վճռեց նա իւր մոռումը:

Միևնոյն արին այստեղից հեռացած
անդամները:

Այդ հարկաւոր էր սպասել, որովհետև
որտեղից նա կարող էր ունենալ ժամա-
նակ մտածելու իւր անցիւղ ընկերների ու
ժողովի վերայ, երբ նա իւր հայրենիքում
պարպուած էր այն հարցերով, որոնք
նորա վերադարձանքն էին սպասում, երբ
նա նոր կենեք, նոր հայեցումաճ էր տա-
լիս իւր մերձակներին... Հնչում էր քաղ-
ցրածայն նորա քնարը մարդասիրութեան,
աղնուութեան, աղգամարութեան և ուրիշ
«Դեհանների» վերայ...

Բաւական է...

Բաւական է երգել, հարկաւոր է
գործ ու միայն գործ. թէ երգում են
նորա և ոչինչ գործ չէ կատարում, այդ
ցոյց են տալիս մեզ հայի կեանքը, նորա
ուսումնարանները, թատրոնը... Անցեալ տա-
րի մի ամիս անցուցի ես իմ հայրենիքում
ու ի՞նչ տեսայ այնտեղ, ովքեր էին այն
տեղի ուսուցիչներն, իրանց ուսում վերջա-
ցրած երիտասարդները:

Ու:

Տարեկը մէկ երկու անգամ թատրոն են
այն տեղ խաղում, ովքեր են այդ ներ-
կայացուցիչներն ու խաղադուրներն «սա-
եալները»:

Ու:

Քայքայի՞նք է պարտեզներում գեղեցիկ
սևուի յետեղ ընկած լալէյի պէս ման
գալի:

!!!...

Ո՛վ է կարգիւնը գոռում grand rond.
S'il vous plaît

!!!...

գրապարտութիւնը ում հնարած է, ասաց ցածր
ձայնով որպէս թէ ինչն իրան:

Ուսուցիչն այժմ միայն հասկանալի եղաւ
զիւղացուց առ նա բռնած յարաբերութիւնը:

—Եւ այս բոլորի համար պարտաւոր եմ նա
քանանային, զանազան բացառանքներ էր նա
միշտ, երբ նկատում էր իւր վերաբերութեամբ
Տէր—Օսէփի քանանայի ստրածուած բամբա-
սանքների հետեւանքը:

Այնպէս էլ լուռ ու մուշ ընտանութեան
տեղ ուսուցիչն սկսաւ աւելի և աւելի խորա-
սուզուել իւր մտածանք մէջ: Իւր աղատ ժա-
մերն էլ էր նուիրում գիւղում երիտասարդ
գիւղացիների հետ խօսելու ու նրանց գանա-
զան երեւոյթների վերայ բացատրութիւններ
տալու: Այժմ նա հեռանում էր գիւղից դուրս
տեղերին և այնտեղ ընտանութեան խոստովանում
իւր անկեղծաբար արտի ուսումնում չլքածով խոր-
հորդները: Այս աշխարհի համար նա կարծիս
թէ իրան մնում էր համարում, նա անվախ
ու համարակ ուղում էր ըմպել այն բաժանի,
որ բով է և կոպիտ ոյժը պարտաւոր էր նորա
համար:

—Աղբարանում... ինչու... բացառանքում էր
նա, մենակ նստած որն իցէ ծառի տակ կամ
գիւղից հեռու գտնուող բլրակի ծայրին: Եւ ով
է իմ դատաւորն, որի առաջ ես պէտք եմ ուր-
դարանամ, Տէր—Օսէփի պէս մէկ քանանայ...
ասաց և նորա երեսին փայլեց արհամարական
ժպիտ:

Վերջապէս եկաւ Տ . . . գիւղը բարեկար-
գիւ քանանայ: Ամբողջ գիւղը ոտի եկաւ, բոլո-
րեքանքը շտապում էին դէպի ուսումնարան,
ուր պէտք է խորհուրդ լինէր: Բացի հոգաբա-
ձուներից խորհուրդին պէտք է մասնակցէին
գիւղի պատուաւոր անձինք, գլխաւորապէս
ծերունիք: Սոցա ընտրութիւնը թողած էր Տէր—
Օսէփին և նա գիտէր ում նստացներ խոր-

հրդարանում:

Օրը կիրակի էր. պատարագից յետոյ, որ
մատոյց բարեկարգիւ քանանայ, պատարագիչն
ստաց քարով: Գարուի ընտան—էր Սարգիսի
մի տուն, այն է զտոհեցան խափանի զգնաց
խն: Այս մտքով քարովիչը շատ բան խօսեց.
սկսաւ առաջին մարդու մտքից: Եւայի խաբ-
ուիլը օձից նկարագրեց նա սրտաւար խօսքը:
րով և յետոյ ի՛նչա նա դժուար է և ներկայաց-
րեց ժողովուրդին այս սարսափի տեղը, ուր
մեծ մեծ պողեղաւոր ստանալէր իւր հաւատից
ձեռք վերցնող և ուրիշ հաւատ ընդունող չար
մարդոց հոգի կրակի մէջ են խորովում:

Սրտաւար էր տեսարանը: Երեսուրի բռն-
ցով խփում էին իւրեանց կրծքերին զնդալ քեզ
տեղ Աստուած զոյգելով, կանաք գոռում ու
դուռում էին բարձրացնում, ներդի պէս արտա-
սուք թափելով երկտաղանի տղերանց պատ-
ուիրած էր ծանրագործիւնամբ քուշ իւրեանց
մեղքը: Այս ժամանակ միայն լուռ էին միա-
ցել Տէր—Օսէփի քանանայ, որ եկեղեցւոյ ան-
կողմնաւ գաստու կանգնած և երեւոյ դէպի ժո-
ղովուրդը դարձրած, բոլոր քարոյի ժամանակ
երեսով, ունքերով, աչքերով և ամենայն տե-
սակ շարժումներով զանազան նշաններ էր
տալիս զիւղացւոյ: և ուսուցիչին որ եկեղեցւոյ
մի պատին թեք ընկած գլուխը գետնից չբարձ-
րացրած, անշարժ կանգնած էր և լուռ բարե-
կարգիւ քարոյը:

Բարեկարգիւ ճանդիկապէս վերջացրեց իւր
քարոյը, խոստովանով ժողովուրդին այն գործը,
որի քննիչու համար եկել է, արդարութեամբ
տանել և յանցաւորին առանց պատժի չլնող-
նել:

Ժողովուրդը գոռոն եկաւ եկեղեցւոյ
և շտապեց ուսումնարանի մօտ յարմար տեղ
գտնելու, որ պատուհանից բան կարողանայ
տեսնել, կամ որ երեց տեղից խօսակցութիւնը

լսել: Փոքրիկ երեխայը ուսումնարանի առաջ
ծառերի վերայ էին բարձրանում, միւսները
ուրիշներին բօթում առաջ անցկեցնալու:

Գուրս եկան բարեկարգիւն և Տէր—Օսէփը ու-
ղեկութեամբ խորհրդի անդամներին: Ուսուցիչն
որ ամենից վաղ դուրս էր եկել եկեղեցւոյ, ուղ-
ղեց իւր քաղիւրդ դէպի իւր սիրած տեղերը
գիւղից դուրս: Հնչեց որ նա գիւղից դուրս ե-
կաւ, նրան պատահեցան վարդանն և երկու
ուրիշ երիտասարդ գիւղացիք:

—Վարձպետ ջան, ձիաներ պատրաստել
ենք, դնանք, փախչենք քաղաք, գոյնց վար-
դանը:

—Ի՛նչու, վարդան... միթէ դու կարծում ես,
որ արդար մարդը պէտք է վախենայ, չէ, ոչ մի
ժամանակ. գնացէք դուք էլ գիւղ որ ձեզ ոչինչ
չունին այդ մարդիկ, ևս իմ գլուխը միշտ կա-
լով են արդարապէս նրանց բամբասանքներից:

Ուսուցիչը համոզեց երիտասարդներին հեռա-
նայ նորանից, որ նորա ևս չընկնին բամբա-
սանքների տակ և շարունակեց իւր ճանա-
պարհը:

Երիտասարդները գնացին գիւղ: Գիւղում
արմուկ էր բարձրացել. ամենեքեանք ում որ ո-
րոնում էին:

—Վարդան, վարձպետին չես տեսել, դա-
ռա նրան մի մարդ նկեկալով:

—Չեմ զիղի, խաբեց վարդանն և յետոյ
զառնալով իւր ընկերներին, կամաց նրանց ա-
սաց, չասեք տեղեք, կարելի է նրան չգտնեն.
նա էլ աղտոտել:

Խեղճ գիւղացին իզուր էր կարծում, որ այդ
հանգամանքով կարողանար իւր բարեկամին ա-
ղաւթել: Խորհուրդը նորա բացակայութեամբ էլ
կարող էր իւր դատաւիճելու տալ. բայց նորա
ներկայութիւնը խորհուրդը ուղեց, նրանից մի
քանի հանգամանքի մասին տեղեկութիւններ
առնելու: Ուսուցիչը չէր թաքնում, նախապէս

էր իւր սիրած տեղում բլրակի ծայրին, երբ
ձիաւոր մարդ եկաւ նորա մօտ և հրաւիրեց
գիւղը:

Նրա երեսու պէս հաւաքուած բազմութեան
մէջ չնչոց բարձրացաւ, բոլորեցունց աչքերը
նրա կողմ դարձան: Երբ որ նա ժողովուած ու-
սումնարանի սենեակի դռանը, վարդանը
ձգեց ամբիւրն և կամաց անցնելով դռան մօտ
կանգնեց այնտեղ: Երբ ուսուցիչը հաւատարեւ-
ցաւ նրան, նա կամաց ակնշնչում փախաց:

—Մի վախենալ վարձպետ ջան:

Ուսուցիչը ժպտաց, ձգեց բարի երիտասարդի
վերայ շնորհակալութեան հայեացք և այդպիսի
ուրախակի դէմով կանգնեցաւ դէմ յանդիման
խորհուրդի:

—Վարձպետ, դարձաւ նրան բարեկարգիւ
քանանայ, էսօրեան գնաւ Եստեղից... գործից
երեսում է, որ դու ոչ կարող ես լաւ վարձա-
պետութիւն անել և ոչ էլ խոսակ մարդ ես,
դու զոյգ ես, ուսումնարանի փողերը քեզ ես
սեփականացրել...

Ուսուցիչը աչքերը բաց արած նայում էր
քանանային:

Ո՞ւ՞մ ձայնն է գալիս չինական տափից՝
тыся, король — самъ друкъ...

!!!...
Ո՞ւ՞մ է քիթը բարձրացած ուսուցիչ մար-
դու գերազանցութեամբ ասում՝ «ТО ЧУМБ,
ерунда, глупость», երբ հարցնում են նո-
րա կարծիքը այս թէ այն հարցի վերա-
բերութեամբ:

!!!...
Բայց ո՞վ է գրականական երկերներ սար-
քողը:
???...

Ո՞ւ՞մ է հասարակութեանը պապական
քնից գարեթեցնողը:
???...

Այս ամենը այնտեղ էր, բայց այնտեղ,
հայրենիքում: Այնտեղ բարբառում էր
նա այս կամ այն չնչին խոսակարծ պա-
տահան երեւոյթի ազդեցութեամբ և իւր
ասածին ապացոյցներ էր բերում: Կոնկրետ,
Բոկից և ուրիշ փիլիսոփաներից... Տեսա-
կան խառնակութիւնը, որ թագաւորում
էր այնտեղ նորա գլխում, համապատաս-
խանում էր այժմեան նորա գործունէութե-
ան: Բոկից ու Կոնկրետ առաջին և վեր-
ջին թերթերը կարգաւորով ունէին դուրս
չեկաւ...

Վերջ ի վերջոյ չինականները՝ դառն
նորա իշխան:—Չը կայ կանոն առանց բա-
ցառութեան, կասին ինձ:

—Համաձայն եմ... Բայց խօսքը բա-
ցառութեանը վերայ չէ, երկրորդ՝ աւելորդ
է բացառութեան վերայ խօսելը, որովհետեւ
այսպիսի պարտքը, եւ յայտնով եմ, որ չեմ
պահանջում ինձանից խնկարկութիւն իւր
լուսաւոր անձին:

Գ. Ա. Ն.

ԱՌԱՅԻՍՈՍ

(Պոլսեցիական «ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»
լրագրի):

ԳԱՅԵԹԱՅԻ ԱՂԱՍ

—Այդ լուս:

—Այն լուսով մնաս:

—Չախօ Ամիր, նա կորել է, նա մե-
ռել է, նա ալ ըլած պատերուն տակը
մնացել, սաղ է, սաղ: Հիմի ալ պզտիկ
տղայ չէ, մեծ պզտիկը կորաւ, հերիք է,
հիմի քեանիլը առած մարդ է, խո Աս-
տուած բիւթթիւն աս բիւթթիւն (բոլոր
րովն) խելքը գլխէն չէ առել, շնտակ
է, կանն կ'ըմբռն (եօթանասուն) ասիլ
պաշտան կ'էմբռն, հընք, Չախօ Ամիր հընք
տահա նոր կ'էմբռն մէջ ոտը կը կոխէ:
Չիւնքի աս քանի վախտ է դադէթիւն մէջ
բան չեմ գրել, Այս օր Գուս եւ, ասոր
համար համարի աղբորքս չորս դին
ձէնքնեւ են, որ Չախօ—Ամիր կորել է, եւ
մեռել, եւ ըլած պատերուն տակը մնացել:
Այ աղբորքս սաղ եմ, սաղ, ամեն օր
աչքերուդ տակը, քիթիւնդ առաջը: Հըպ-
լըթ ձէնքեր տաք տոկէն կուգայ, կուշտը
անօթուն մանսր կը բրթէ, տաք օտին մէջ
նստիլ Չախօ—Ամիր մեռնիլը կը փնտռեն,
հըլքըթ բօւր ինչ դիտել, սաղ ինչ հալի
է, աս քանի օրս ինչպէս քեանիլներու
քաշածը, սողիկն շնորք չին քաշէ, կէնայ
էրեկ շնորք, հէլ չէ գլխիկները քուն
գլխի, եւ մէ պտիւմ տակ քուշուրած
պիթն գլլին (կը պահպանուին), եւ որ
ձուներ գլուխ տամ, ուր էրթամ, եւ որ
ջուրը ընկնիմ, չեանեմ, աս թամամ ամիւմ
է, զօր ու գիշեր հայարա հայ երկրէն
թաթաւը շուրայիլը, նա տուն մնաց նա
տեղ, չամբն ու ջրին մէջ պարպար կը
խաղանք, նա կերածներս գիտնք, նա խը-
մածներս, նա հաղածներս, նա կապած-
ներս, ասպիս ալ Աստուծո կրակ բան գլլնի,
մազս ու միտքս ձերմիլ էր, եւ ասպիս
ձմեռին լաւատ չէի եկել, նա գիտեա թէ
դարուն է, նա ձմեռ միջիլ էր տեսել
կաղնիս թոն ու կաթիլ, թաթաւ ու չա-
մուռ, տներս ասեղ ցլիկը համար չոր տեղ
չեկայ, սէլը ելել տներս լըռել, եօրտիները

(բարեբը) տանը երեսը ու օտին օրդան լող
կուտան: ասան զիւրաւոր չէ հանները յեր-
թի պէս ջրին երես կըղան: զեանիկն չեմ,
օտին առիցը մուշտաւ քաշեմ, տակը
ուհաթիւմ, կարպետ չունիմ գլուխ քա-
շեմ տակը մնամ, պատն ի վեր ցլից քուն
ըլլեմ, կ'ընդլ կարկիւմ չունիմ, անոնց
ապաւնեմ: եւ ալ չեմ, որ կրակի մէջն
եմ: Աս հատաղան ալ, Այս օր Գուս եւ,
բան ու գործ չունիմ: Գաղէթին մէջ բան
գրեմ, մէծ թող հարցնեն: գրելու տեղ
ունիմ, ահա էրկու շաբաթէն աւելի է,
մանչեղուն վարժատուն ալ բան գրել չեմ,
ինչի ինչ կ'ընդարդին: Ասամ, Այսպիս ըն-
սեմ, ասոր ալ ըրաղի եմ, էկէ տես օր,
տուն կը մնիմ, տունը գլուխ կը փչէ,
դուրս վերելմ մահչին օրդան, շնապէս կը
զողամ, ցրտուն կը ստոխմ: Վայ ինձ,
մեղայ Աստուծոյ, ինձ կ'ընկայ որ Աստուծ
ալ աշխրեմ բեղել է ու ձեռքը յետ քա-
շել: հընք սաղա էրէ, Այս օր Գուս եւ,
քեղե ատորքը բէթարը պտուսեմ: Յէրէլ չէ
առել օրը, ուսուցար տունմ ըլաւ, սորք
կանը (ծննդաւանը) տակը մնաց, օրը լուս
էր ջորովն տողանքը քաշեցին ու քաշ-
քեցին, տկէն սաղ սալում հանեցին: Ա-
յս օր Գուս եւ, ասոր ալ ըրաղի էրէ, է-
րէլ զիւրէր ալ գետնիտերուն մօտիկ տունմ
ըլել, ինձ հիւզ հոգի տակն են մնացել,
ամեն մարդ իրեն արեւն և գլխէն է ան-
ցիլ, դռնէն դուրս չէ ելլել, ում պարտքն
է ինտատի հասնել, թաթիլոր յիւրիւր
մարդիլը անձաղ իմացան, գնացին փորե-
ցին, էրկու աղջիկը սաղ գտան: հարն ու
մարը, էրկու տարեկան տղան ալ հետները
վաթաթում քունը քունը մէջ մեռած գտան,
ասոր երեքը մէկ տեղ թաթիլու տարան:
քարէ սիրտ պիտի ըլլի, օր աս բաներն
իմանա ու չը լաւ, եւ չը մորմըստ: Ըրը
եւ ալ տուն մնեմ մահս աչքով կ'ըտես-
նեմ, դէ Հրամանքը ըսաւ, եւ ինչ էնեմ:
Այս օր Գուս եւ, վախտովը ջաղըրդին
մէջը աղուն կաղայ, էտե տուն կ'ընկայ,
քունը կ'տանի: Բէթար (օտտիկ) թաթաւ
կէնէ, սէլը գուգայ, ասոր ջաղաքը կը քշէ:
աս մարդուն կ'իւրէր ձէն կուտայ ու էրկանը
կ'սէ: այ մարդ, վեր կ'լ, գետ, տես, խո ջա-
ղաքը սէլը չը տարաւ: Մարդը քնաթա-
թաղ, աչքերը ձգուտ, գլխէ, դուրս կը
վազէ, կաշէ ջաղաքը չը կայ, աչքերուն
չէ աւտայ, նորէն կը տորթէ ու աչքերը
կը բանայ, ստայա (միայն) ջաղըրն քարը
կայ, ալ բան չը կայ: արտին կ'ընկէն ու
դոյն վեր երկիւնքը կաշէ ու կ'սէ: ո՞վ մարիկ
Աստուծածին, աս ջաղաքը քունը
ըլլել, ինչպէս քեանիլներ (աղբատ)
ըլլել: եւ քեղե ասպիս էնէի, դու ինձի
ինչ կէնէի: Հիմի ալ աս մարդուն գըլ-
խուն էկածը մեր գլուխն էկաւ, Այս օր
Գուս եւ, աս օրերս եւ ըլլել Աստուծո, Գուս
ըլլել Չախօ—Ամիր, շնտակն ըսաւ, Գուս ին-
չի ինչ կէնէի:

Չախօ—Ամիր

Խմբագրութիւն ստացաւ «Արշալոյս Արա-
բատեան»-ի 11 և 25 դեկտ. համարները «Լուս-
նոյ» դեկտ. 15, 18 և 25 համարները: Աւելի
հաշտութեամբ ստացուեալ են «Մանգուլ» էֆ-
քեթ» լրագրի համարները: Վաղուց է խմբա-
գրութիւնս Մասիսի թերթերը չէ ստանում:
կամ եթէ ստանում է շատ անկանոն կերպով:

«Արշալոյս Արաբատեան»-ի անցեալ դեկտ.
11-ի թուահամարում կարգում ենք, որ ձաւա
կողով Բաղրամիլան քաղաքի Մանուկեան և Թա-
րութիւնեան հայ դպրոցին, որ կառուցել էին
երկու հարազատ քորք Մարիւմ Գարութիւն-
եան և Թագուհի Մանուկեան և որ երբեմն
ժողովեալ վիճակի մէջ էր ու մի մի քանի տարի
փակ էր, աշակերտաց պակասելու պատճառով,
այս արարեան սկզբում կրկին բացվելու է: Բա-
ղրամիլայի Հայոց Թիւն արքան բաղնայել է,
որ դպրոցի կարօտութիւնը հայ մանկանց հա-
մար զգալի դարձնի:

«Արշալոյս» հանդէսը հաղորդում է, որ «Արա-
բատեան»-ի (Կ. Պոլսոյ) խմբագիր հանգուցեալ Մ.
Ալիստեանին ընտանեաց համար հանգանակու-
թիւն բացվել է Կ. Պոլսում: Դպրատան է ա-
պահովել նորա ընտանեկը: Սորա համար կա-
մուռ է մասնաժողովը, որոյ նախագահն է Խո-
րէն: Սրբապետը Նար-Պէյ և գանձապետ մեծ,
Հալաբեան Իֆէնդին:

մուռ է մասնաժողովը, որոյ նախագահն է Խո-
րէն: Սրբապետը Նար-Պէյ և գանձապետ մեծ,
Հալաբեան Իֆէնդին:

«Արշալոյս» հանդէսին Ատանայից (Կիլիկիոյում)
հաղորդում են, որ Կիլիկիոյ Հայոց վիճակը
չափ թշուառ է, առաւելագոյն ազգային վար-
չութեան անհոգութեան պատճառով: Ինչո՞ւ
պէտք է ազգային վարչութիւնը անուշաղի
թողնէ այն երկիրն, ուր բաւական զաւակներ
են Հայք և ուր նոցա նախնեաց վերջին փա-
ռաւոր յիշատակները գտնուում են:

«Արշալոյս» լրագրում կարգում ենք, «Արշալոյս»
լուսն ենք, որ հանգուցեալ Գանիլէ իշխմանցի
եղբարքն, որոնց յաջողեցաւ ջնջելու նորա կը-
տակը, որով նա թողնում էր մօտ 100 հազար
աւելի ազգային լուսաւորութեան համար:
Նոյնիւր են 15,000 աւելի յօդուածային դըպ-
րոցներ, այն է 4,325 ուսուց. յօդուած օրինորդաց
Մարիամեան դպրոցի, և 10,675 ուս. յօդուած
տղայոց ծխական դպրոցի, որ Հալաբեանի սը.
Միսաւ եկեղեցւոյ բակումն է:

Համաձայն կամացնութեան 100,000-ից
15 հազար մաս հանելով, աշխարհ է, որ պ. պ.
իշխմանցիները ցանկացել են, ինչպէս ասում
են, թէ անմեղ մնալ և թէ գոմարն իրանց
պահպանել: Զարմանալի է, որ մին այս եղ-
բայրներից երբեմն համարվում էր առաջագիծ
անձն և իբր թէ մինչև փաստագրապէս սի-
բիլի ժողովրդեան մարդ:

Արտատպելով այս խօսքերը պարտք ենք
համարում յայտնել, որ այս լուրը մենք լսել
ենք, մի շարքի առաջ Նորին Բարձր Սրբա-
նութեան բերանից, որ մեծաւ երախտութեամբ
հաղորդեց այն, թէ մեծ. պ. պ. իշխմանը
100 հազարի տեղ նուիրում են ազգի 15 հա-
զար, որ մեր մէջ շատ ախուր յիշատակներ
դարձեցին:

Մենք առ այժմ աւելորդ ենք համարում
մեր կողմից ինչ և ինչ ասելու: Միայն կ'ըն-
ցենք ընթերցողաց, որ այս մասին «Արշալոյս»
շատ և շատ խօսել է, բայց դժբաղդաբար ա-
մենքն էլ, որոնց հարկ էր լսել, խոչ են մնա-
ցել նորա խօսքերին, ի վնաս թիֆլիզի աղբա-
տիկ և որը հայ օրինորդների, այժմ աղ խելքը
գոցէ 100 հազարի փոխարէն 15 հազար ստա-
նալով յայտնեն և ուրախութիւնս Ուստի և իւր-
բաղրութիւնս առ այժմ լուսն է իրան անկարող
համարելով իրերն՝ մասնաւոր պարտաւոր-
ցութեամբ խոչ ձեռնդռնելին, իւր ձայնը լսելի
անելու:

Ք Ա Ղ Ա Գ Ա Կ Ա Ն

Ս. Պետերբուրգ. 23-ին յուն-
վարի: Правителств. Вѣд. Լրա-
գրում տպած է եղել հետեւեալ
հետագրաւորը. «Միհրատ փա-
շան (մեծ եպարքոսը) դատաւարա-
վելով Սուլտանին գահընկէց ա-
նելու դիտաւորութեան մէջ, աք-
սորվել է Միտեղնէ: Էտէմ
փաշան, որ հաճախութեան երկ-
րորդ ներկայացուցիչն էր դե-
պանաժողովում, նշանակվել է մեծ
վեզիր: Բարձրագոյն Գուռը Հա-
մաձայնում է տալու Ղարադա-
ղին Սուլտանին: Սերբիայից
պահանջում են զօրաց թուինուա-
գումն, բանակցութիւնքն, որոնք
լինում էին Վենայում, դադա-
րել են: Վրդովմունքները Կրետէ
կղզու վերայ զօրանում են:

Խաղաղութեան պահպանութեան յոյ-
սը վերջին ժամանակ օր աւուր աւելա-
նում է: Կարծես կատարվում է խմբա-
գրութեանս յայտնած այն միտքը, թէ
դեպանաժողովը ապարդիւն ելքը դուս և
չէ կարող Ներքայի խաղաղութեան պապա-
նալ: այլ կայ և մի կը և, այն է, մաս-
նաւոր դեպանակի բանադիտութիւնը
հակառակ կողմերի մէջ և մասնաւոր դաշ-

նադրութիւնը ի վերայ հիման մեծ տե-
րութեանը ընդունած սկզբունքների:

Այսպէս վերջին հեռագիրը հաղոր-
դում է, որ թէ հաճախութեան և թէ Սեր-
բիան ու Ղարադաղը համաձայնում են
սկսելու բանակցութիւնը խաղաղութեան
պայմանների մասին իրար մէջ: Հեռագիրը
յայտնում է մինչև անգամ, որ առ այս
յորդորում են վերջիվերջ տէրութեանը
և մեծ տէրութիւնը, և նոյն իսկ Ռու-
սաստանը համաձայն է այս ընթացքին:
Եայտնում է հեռագիրն և այն, որ հաճ-
ախութեանը համաձայնում է, թէ Ղարադա-
ղի սահմաններն ընդարձակելու զեղծու-
թիւն անել և թէ Սերբիայի հետ անկեղծ
խաղաղութեան հիմն ընդունել այն վիճա-
կին, որոյ մէջ նա գտնուում էր պատե-
րազմից առաջ:

Խաղաղութեան պահպանութեան զլիսա-
ւոր յոյսը կայանում է և ամեն մեծ տե-
րութեանը խաղաղասիրական զգացմանը
մէջ, որ նոքա միշտ արտայայտում են,
ինչպէս երախտաւոր է նրան և նոյն իսկ
հաճախութեան ամենակարգ ճիշդ իւր խոս-
տումներն իրագործելու, Բուլղարիայի մէջ
մինչև անգամ՝ պատգամաւորաց ժողովը
բացուելից առաջ: Ի շարս երախտաւորու-
թեանը համարել է և մեծ կարգու Սիդ-
հատ փաշայի այցելութիւնը հաճախա-
նի զանազան ազգերի հոգեւոր գլուխներին
և արտայայտումն ցանկութեան ապահ-
վելու նոցա ազգերի վիճակն իրանց հա-
ւատարմութեան և սեպականութեան ան-
բանարարութեան սկզբանց հիման վի-
րայ:

Մենք կարծում ենք, որ հաճախութեանը
չէ համաձայնի չիտաւորելու իւր խոս-
տումները, քանի որ նորա հպատակները
շատ առաջ են գնացած իրանց պահանջ-
ների մէջ և Եւրոպական մեծ տէրութիւնը
միայն ապաստարան վիճակի մէջ են քա-
նի որ Ռուսաց տէրութիւնը պատրաստ է
նորա սահմանի վերայ ամեն բոլոր պատե-
րազմ սկսելու համար:

Տարալոյս չկայ, որ հիշէ Եւրոպան իւր
ներկայ պատարական վիճակի մէջ ևս խա-
ված գտնէ իրան և հաճախութեանը ցոյց տալ
որեւ նշան ժխտելու իւր խոստմանց, կա-
րիք չէ լինիլ մինչև անգամ արտաքին մի-
ջամուրթեան, այլ նոյն իսկ իւր խաղաղ-
հապատակների ձեռքով իւր դատաւար-
ութեան վիճակը կատարել: Միթէ կարող
պիտի լինի հաճախական կառավարութիւնն
իւր հպատակների մեծ մասի դժգոհու-
թեանց առաջն տանելու: Թող այլ ազ-
գութիւնը որոնք հաճախութեանը բնակաց
նշանաւոր մասն են կազմում, նոյն իսկ
մահմետականաց, ամեն դատաւարից, հա-
կացող և նշանաւոր մարդ հակամիտ է
յիշատակութեանը և հակամիտ է, որ
հաճախութեան առանց հիմնական յեղա-
փոխութեան մեռած է և չէ կարող իւր
զգոյթիւնը շարունակել: Եւ այսպիսի
մեծ բաղնութեամբ կան և նոյն իսկ տա-
ճիկ զօրաց մէջ: Ի՞նչպէս պէտք է տաճ-
կական կառավարութիւնը սրանց զիմարէ,
մանաւանդ երբ իւր խաղաղութեամբ կիր-
ցել բարձրվել իւր վերայ եղած վատհա-
լութիւնն էլ, իւր բարոյական ազդեցութիւնն
ու զօրութիւնն էլ: Անշուշտ այն ժամա-
նակ է Եւրոպական տէրութեանը համա-
կրութիւնը, զուգէ և օգնութիւնն էլ, այդ
դժգոհ հպատակաց կողմը կը լինին: Կը-
րծում է հաւատալ, որ հաճախական կա-
ռավարութիւնն իւր այս եղիկի վիճակը
հակամիտ չը լինի, և մարդմէջի ժող-
տելու իւր խոստումներին: Այդ բոլորովն
ապշուր լինի իր լինելու Մի ամրոցը կառա-
վարութեան և ազգի ապշուրութեան հա-
ւատալը դժուար է ներկայ դարում:

Times լրագրին հաղորդում է իր նա-
մակաղբը փարիզից պարոն Տիերի մի մաս-
նաւոր խօսակցութեան մէջ ասածը յուն-
վարի 17ին:
Եթէ դեպանաժողովը բաժանվի առանց
որեւից բան վճարելու և պահպանել հաճ-
ախութեանի դէմ սպասող դրութիւն, որն օր
թոյլ տալ Եւրոպային զգուշութեամբ դի-
տել նորան, նաեւ խիստ աչքով նայելու
նորա վրայ, այն ժամանակ հաճախութեան
ի նկատի ունենալով վտանգն, որից նա
այժմ ապաւովում է, անպատճառ պար-
տաւորած կզգայ իրան ամեն միջոց գործ
դնելու իրագործելու այն խոստումներն,
որ արել է: Նորա հպատակները այ-
ժմ աւելի պահանջող են դառնել, և
Սիդհատ փաշան այնքան խելք ունի, որ
կարողանայ գլուխ բերել այն յեղափոխու-
թիւններն, որոց հարկաւորութիւնը նա
չեմ չեմ պատահել հաճախութեանի այնպիսի մի
քաղաքական անձին, որ հաւատալի չլինի,
որ հաճախութեան հարկաւոր է վերանա-
րողվել և ապացուցանել Եւրոպային, որ
նա չէ ցանկանում նորան խաբել: Եւ յոյս
ունիմ, որ հարցը այս տեսակ կվճռուի, և
որ կհասնին այն նպատակին, որտեղ ցան-
կանում են, այսինքն լուսացնելու ոչ թէ
միայն քրիստոնէից դրութիւնն այլ և բո-
լոր հաճախութեանը: Եւ այդ ցանկանում
էր բոլոր աշխարհի օգուտ համար, նմանա-
նպէս և մեր երկրի օգուտ համար: Մեզ
հարկաւոր է հաշուութիւն մենք այդ ցան-
կանում ենք, որ ընտելանան խաղաղու-
թեան և սոքորներ մտածել: Երբ որ Արե-
ւելքումը հաշուութիւնը հաստատվի, մենք
կարող ենք հանգստանալ: Ներկայ ժամա-
նակը յարմար չէ ոչ մեծ սխալներ անելու
և ոչ էլ մեծ գործեր անելու համար:
Մեծ սխալներ այժմ կարելի է անել միայն
զիտապարար, իսկ մեծ գործերու վրայ
այժմ մտածելն անկելութիւն է:

Հասարակապետութիւնը պէտք է իրան
մի հանգիստ ընթացք ընտրէ և քանի կա-
րելի է առանց շատ ձայներ հանելու իւր
գործն անէ: Նա մանաւանդ, որ նրանից ոչ
որ մեծագործութիւններ չէ պահանջում:
Նորան մեծ անձնասիրութիւնն և մեծ ա-
խորհակալ լինի զրգուռում և եթէ նա լուս
առաջը չիտի և ոչորքին վնաս չտալ, նո-
րանից ոչ որ աւելի բան չէ պահանջել և
իրկիրը մի քանի տարուայ մէջ կ'արգա-
ւաճի, նրանից ոչ չէ չափահայեցել: Սո-
րանից կարելի է եղբայրացնել, որ խաղա-
ղութիւնը մեզ օգտակար է և դեպանա-
ժողովը ցրուելով այս օր, այնպէս գոր-
ծած կլինի, ինչպէս հասարակապետու-
թիւնը: Նա ոչ վատ բան արած կլինի և
ոչ էլ լաւն արգելք եղած:

Գ. ՊՈԼԻՍ

(Պոլսեցիական «ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»
լրագրի):

Կիտեմ հետաքրքրական է ընթերցողաց այն
որին վերջին ժամանակ պատահած են տեղի,
և համառօտի կհաղորդեմ այն լուրերն, որոնք
առաւելագոյն ազգայնոց բաւարարութիւն կըր-
նայ տալ:

Կնքներուսը իւր նիտերն դադարեցուց: Բ.
Կուռը մերժեց վերջնական կերպիւ Եւրոպա-
կան տէրութեանց առաւարկութիւնքն. չը գի-
տում արդեօք ինչ կ'մտածեն այս մարդիկներն,
ինչ բանի վերայ դրած են իւրեանց յոյսն և
այս աստիճան կը յամալին ըրած որդեմնե-
րուն մէջ: հաճախութեան տոյն յուսահատական
վիճակն տեսած ատեն չեմ կարող չլինել Կե-
հաստանի յետին ձիւն որոյ տակ ընկնցաւ
վերջապէս իւր արեամբն իւր երկիրն թրջելով:
Ամայս 5-ին տեղի ընդհանուր ժողով մի
գումարեցաւ, ուր հարկաւոր էին նաեւ պատ-
րաքը, սեղանաւոր և այլ նշանաւոր ան-
ձինք, հոն

բարոյական կը ձայնակցեն բոլոր Տաճիկ ժողովակարգը, պատերազմ գոչելով:

Ժողովականաց այս յայտարարութիւնէն վերջը նախագահը խօսք առնելով կըսէ, Մենք հոս միշտակ չենք, մեզի հետ մէկ յայրենեաց զաւակ համարող ոչ—Մահմետականներ եւ կան, տեսնանք նորա ինչ կարծիք ունին: Այս խօսքին վերայ Գրիստոնեայք եւս, ինչպէս նաև հրէից խախմմն, կը յայտնեն թէ իրենք յամենայնի համամիտ են Տաճկաց: Մեր պատրիարքը հիւանդ լինելուն զիս փոխանորդաբար զրկելը, ըստ թէ չայլը Տաճկաց հպատակն եւ հետեւաբար ամէն պարագային մէջ նոցա հետեւող է, Հայը Տաճկին հետ քայլ առած կանգնած է երբ նա եւս կանգնած է: Հայը պիտի պաշտպանէ իւր հայրենիքը: Բայց մեծ դէմ:

Ստորոգ ըսելով ժողովին մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեանց մէջ ամենէն իմաստունն կը գտնուի մեր փոխանորդին:

Ամսոյ 7-ին Մեծ, Եպարքոսը այցելութիւն մի տուաւ պաշտօնական կերպով Հայոց պատրիարքին: Այս զեպքը անոր համար կը յիշուի, վասն զի այս առաջին անգամն է, որ Եպարքոսական այցելութիւն մը կը տրուի հրապարակաւ ազգաց: Ընդունելութիւնն այն ատիւնն էր, որ Եպարքոսը մինչեւ իսկ Սուլթանին ընդէն է, և Սուլթանն ալ շատ գոհ եղեր է:

Ժամը 7-ի միջոցներն Եպարքոսն կուգայ պատրիարքարան, պատրիարքարանի բակը երկու կողմանէ կարգաւ չարուած էին կրօնական, քաղաքական ժողովոյ անդամք և հայ բարձրաստիճան պաշտօնեայք, իւրեանց շքանշաններն կախած: Այս անձանց մէջ կը գտնուէին վահան, վահան և Ապրիլ Սարգիս Էփէնտիք, և Մաքսուտ Սիմէոն պէյ:

Եպարքոսի կառքը պատրիարքարանի դուռնի դրան շուրջը եկած ատեն կառքին դուռը կը բանան փոխանորդ հայրն և Գաբուլ—քանահատ Արքայազն Էփէնտին, և երբ Միտհազ փաշայ փայր կ'իջնայ թևերը կը մտնուն վահան և Սարգիս Էփէնտիք, և մի քանի անգամ զինդուտը բարեկէն զինի, ընդունողը առաջնէն և եպարքոսն ետէն կ'սկսին պատրիարքարանի սանդուղէն վեր ելլալ: Սանդուղէն զգուշօրով Ս. Պատրիարքը կը դիմաւորէ զՄիտհազ փաշայ երեսփոխանական ժողովոյ անդամաց հետ, և անկից կանցնին ընդունելութեան դահլիճն: Ս. Պատրիարքն նախ կ'ընկերակցանէ Մեծ Եպարքոսին զերեսփոխանս, զանգամ քաղաքական ժողովոյ և զհարա կրօնական ժողովոյ: Սոյն ներկայացումէն վերջը Մաքսուտ Սիմէոն պէյ յառաջ կանցնի, և յանուն ընդհանուր ժողովոյ մի գեղեցիկ ատենախօսութիւն կ'ընէ Միտհազ փաշային յայտնելով չորհրդակալութիւն զիրենք իւր այցելութեանցն պատուելուն համար:

Միտհազ փաշայ ի պատասխանին Սիմէոն պէյի խօսածին մի գեղեցիկ ատենախօսութեան մի իւր առ հայ ազգն ունեցած սէրն ու համարումն կը բացատրէ, նորա զարուար հաւատարմութեան, իւր չքնաղ հանճարը, զոր ցոյց տուած է թէ ուսման, թէ արուեստից և թէ ճարտարութեանց մասին: Ի վերջոյ Ս. Պատրիարքն խօսք առնելով կըսէ—Մեր պաշտօնն է արթնել, և անկից ի զատ ուրիշ բան մի չենք կարող ընել: և կանցնի կարծի ի կարծոյ Տաճկաստանի ունեցած մասի վիճակը կը բացատրէ, Հայուն հարազատութիւնը, նորա կրած անկեղծ զգացմունքներն և հուսկ ուրեմն կը յաւելու, թէ ձեր չորհրդն Տաճկաստանի մէջ երջանիկ կ'ընէք մը անցնելու բախտն կ'ընենայ: Ս. Պատրիարքն իւր յաջորդէ խորէն Նար-Պէյ եպիսկոպոսն, որոյ ատենախօսութիւնն ըստ իս առնենք նշանաւորն է, թէ և ոչ քաղաքագիտական: Նար-Պէյ Հայոց Հայաստանի մէջ Գրգռաց ձեռքէն կրած տառապանքներն կը յայտնէ և նոցա ժամ յառաջ բարձունք կը խնդրէ և յետոյ պէտք եղած պատիւներն ըլլուելուն վերջը Եպարքոսը կ'անկնի: Երեսի թէ Միտհազ փաշայ Հայոց Պատրիարքարանէն ելլալէն վերջը կը հեռագրէ կուսակալութեանց, թէ այսուհետեւ ըլլանք չարեան և հարստահարութեանց պատասխանատու փրկելու պիտի ճանչնայ:

Նրանի թէ Միտհազ փաշայն այս հրամանն էլ նախկին կարգադրութեանց և մինչև անգամ շատ Սուլթաններէ Զերմաններէ ապարդիւն վերջին յունեան և Հայ ազգը իւր հինգսարիւրամեայ թշուառութեանց բարձունք տեսնելու քաղց ունենայ, ի շորսն ներկայ հանգամանայ: Մենք չենք ըսել, որ Հայք անպատեհն, բայց միևնոյն ժամանակ թող գիտնան ամենքը, որ Տաճկաստանի Հայք ոչ ստրկութեան վաթ մը և ոչ էլ անգղայ, որպիսի բազումը կ'ընկար-

գրեն զնոսա, այլ նոքա քան զՅոյնս և զԲուլկարս խոհեմ են և հեռատես:

Մեր ունեւոր պատիւ և սիրտ, մեք կ'արժիք երբ գրելը զինոց կ'ընենք և այս մօտ է:

Վ. Ն. ԳՈՂԻ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ տարուայ դեկտեմբերի 6-ին Պետերբուրգում Ղազանի հրապարակի վերայ մի քանի երիտասարդներ, որոնց մէջ կային և չորս կանայք, ապստամբական ցոյցեր արին: Սոցա զորքը զննելու նշանակուել էր ամսոյս 18-ին: Այժմ հեռագրից հաղորդում է, որ մեղադրուողներն իւրեանց մեղադրութեանց չհամարձակուին: Նոցա-նոց մի քանիսը գանգատուեցան, իրոք թէ ոչ տիկանները ծեծել են նրանք: Միտհազոյ 24 մեղադրեաներից երեքին արդարացրել է, մնացեալներին աքսորել է Սիբիրիայ:

Ռուսաց արտաքին գործոց նախարար Գորչակովը չորհրդարանէն ուղարկել արտասահմանում եղած Ռուսաց ներկայացուցիչներին: Շրջաբերականը յայտնում է, թէ զեսպանամովի առաջարկութեան առթիւ Բ. Գրան աքսորած մերժումն աւելի վատացնում է արեւելեան հարցի դրութիւնը: Ռուսաստանը, նախ քան կորույն իւր ապագայ ընթացքը, կամենում է իմանալ, թէ ինչ են մտադիր անելու: Այլ տեսչութիւնները Բ. Գրան մերժումն չօգտուած Ներքալայի արձանագրութիւնն և խաղաղութիւնը: Ռուսաստանին հարկաւոր է իմանալ, թէ տեղի թիւններն ինչպէս կ'ընդունին այդ մերժումն, ինչպէս են մտադիր ապահովել իւրեանց պահանջմունքները իրադրութեան: Գրան պաններին յանձնում է անգլիկանաւոր սոցա մասին:

Մարդոց մէջ սովորական է ունենալու մի ցաւ, որ կոչուում է մոլութիւն (mania): Ոմանց այդ ցաւը սիրոյ մէջ է կայանում զէպի խմբիք և այլ որևէ իւր: Առաւմտական և հրապարակախօսք եւս ունենում են շատ անգամ իրանց մոլութիւնը: Այսպէս է Մարի մեծ, խմբագիրն էլ, կանաւ, մոլութիւնն ունի կղերականութեան վերաբերութեամբ: Ամեն տեղ կղերականութիւն է տեսնում: Հինգ տարի այս կղերականութիւնը Հայ եկեղեցւոյ մէջ, նոյնպէս և աշխարհիկ գործող անձանց մէջ որոնելից յետ, վերջապէս զգուշ է այն մասնաւորականութեան մէջ, և զիտէք ինչպէս, նրան ուղեցոյց է եղել այդ գիտի մէջ Բազուի թուրքերէն Աքմինի լրագրի յօդուածն, որոյ բովանդակութիւնը կայանում է նորա վերջին մասի մէջ: Ահա նոքա:

«Այժմ հարցնում եմ ձեզ, եղբայրներ, արդեօք Մէկկա գնացող ձեզանից մէկը կատարում է այդ ճանապարհորդութեան զիտաւոր նպատակը (մոլութեան կառը մասնաւորականաց մէջ): Ահա... ոչ ոք չէ կատարում, և չէ կարող կատարել, որովհետեւ մենք այնպիսի սղեւորներ ենք, որ ընդունակ չենք ոչ թէ միայն ուրիշ ազգերը ճանաչել, այլ և մեր եղբայրներին: Եւ այդ պատճառով եղբայրներ, հիմնեցէք ուսումնարաններ և ուսում առէք, որ գոնէ մեր եղբայրների ընդուն տոկոսը, մենք կարողանանք կատարել մասնաւորականութեան դիտարկող պաշտօններից միը, այն է իրադրութիւն մասնաւորականութեան մոլութիւնը: Իսկ հակառակ դէպքում մեր զեղեցիկ «Գուրբան-բայրամ» և Մէկկայի ճանապարհորդութիւնը կը նմանի փայլուն չորերին, որոնք հազարած են դիակի վրայ: Այժմ հարցնում ենք ընդեզեզուց, թէ որպիսի երկակայութեան և մոլութեան տէր մարդ պիտի լինի մէկը, որ վերոյիշեալ գեղեցիկ խօսքերում տեսնել կարողանայ կղերականութիւն: Այլ կարճամիտ սրտատեսութիւն:

Journal de St.-Petersb. լրագրում կարգում ենք հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնը: Նրկու օր առաջ մենք հարցնում էինք, թէ արդեօք ինչ կարող էր ստան իննը Միտհազ փաշայն իւր այցելութեան ժամանակ Յունաց պատրիարքին, որ այդ խօսակցութիւնը Աթին-բում մեծ տպաւորութիւն էր գործել: Ի Պոլսի լրագիրները պատասխանում են մեր այդ հարցին, տալով ճշիւ այն այցելութեան նամար, որ տեղի ունեցաւ մեծ ճոխութեամբ երկու կողմից էլ և որ նոցա կարծեւոր կարող է ամբողջնել եղբայրական կապերը Արեւելք գտնաւոր ազգերի մէջ և մտնեցնել Բարձրագոյն Գրառք Բարձրագոյն եկեղեցականաց հետ այն ազգերի, որոնք կազմում են Օսմանեան պետութիւնը:

Մեծ եպարքոսն իւր զէպի պատրիարքն ուղարկած ամենից առաջ յայտնեց, որ «Քանկազին և առանձնական արտօնութիւններն, որոնք ստան են բոլորովին առանձին կերպով Սուլտան Օսմանի վերափառ յաջորդներն առատաձեւութեամբ Յունաց պատրիարքութեան և ազգին, առաջացած են ոչ միայն իրաւունքից, այլ նոքա մի և նոյն ժամանակ էին ցոյցեր համակրութեան և ոգորմածութեան, որ միշտ ցոյց էին տալիս Յոյներին իբրև հին և պատմական ազգի ներկայ թագաւորող վերափառ Սուլթանի նախորդները: Այսպէս պարզապէս որոշելով ամենագործած չորհրած այս արտօնութեանց բնաւորութիւնը Միտհազ փաշան մասնաւորել եղաւ Օսմանեան սահմանադրութեան նշանաւորութեան վերայ և հաստատեց, որ իւր այցելութիւնը պատրիարքին չպէտք է համարել մի անսովոր և նոր երևոյթ:

Իրերի նոր վիճակն, որ հետեւանք է սահմանադրութեան և նոր կարգադրութեանց, անկեղծեց նա, անում է այս այցելութիւնը անհրաժեշտ կարելու: Եւ չեթէ մինչև ցայժմ Սուլթանի եպարքոսները չէին կատարում այս պարտականութիւնն, այդ վերաբերելի է աւելի այն վաղ ընդունված ձևերին, որոնք այժմ ոչինչ նշանակութիւն և խորհուրդ չունին:

Ի վերջոյ մեծ եպարքոսն ասաց, որ կառաւարտութիւնը կամենում է հաստատել եղբայրական յարաբերութիւնը և հայրենասիրական զգացմունքներ տեղիւնական երկու ազգերի Յոյն և Մահմետական ազգերի մէջ և որ ինքն նա կը համարէ այս հետեւանքին, այդ գրելու կ'իյնի ոսկի պատկերով ընդհանուր հայրենեաց արձանագրութեանց մէջ:

Պատրիարքը պատասխանեց կարճ ճառով, որոյ մէջ խոստովանեց մեծ եպարքոսի աղիւ ղիտաւորութիւնը և ցանկացաւ Սուլտանին առողջութիւն և երկար կեանք:

Միթէ Աթինքում առանձին նշանակութիւն են տալիս այս խօսքերին և նրանց իրազգրելի համարում, որ նոքա մեծ տպաւորութիւն են գործել Աթինքի հասարակութեան վերայ ատում է յիշալ լրագիրը:

Ֆրանսիական հոգակաւոր «Revue des Deux Mondes» երկարթիւնական հանդէսի խմբագիր Բիւլոզ փախանէն է, 47 տարի փորելով իւր խմբագրական պաշտօնը, Այժմ օրագրի խմբագրութիւնը անցել է հանգուցելոյ որդուն: Եւրոպիայի:

«Варш. Вѣст.» լրագիրը հաղորդում է, որ Մոսկվայում արեւուտի մէջ տիրում է վրակատար դադար: Այդպիսի դադար գործերի մէջ մինչև անգամ ձերուցիք չի յիշում: Զիջելով մեծ քանակութեամբ առեւտուր անողներին, որոց գործերի վերայ ամենից շատ երևում է այդ դադարի աղեղնութիւնը, մինչև անգամ մանրալաճանները դանդաղում են առեւտրական գործերի անկման մասին: Մանկացած անձանց թիւը օր աւուր աւելանում է: Գործարանատէրերից շատերը կարճեցին և շարունակում են կարճել իւրեանց գործունէութիւնը:

«Толось» լրագրին գրում են Տուլայից, որ այստեղ զգործարանատէրերը փակել են իւրեանց գործարաններն և ահա բաւական ժամանակ է որ վրակներն անգործ թափառում են քաղաքի մէջ ու զանազան յանցանքներ գործում:

Յետագայ տեղեկութիւնը քաղելով Վիեննայի «Presse» լրագրի կոստանդնուպոլիսցի հաղորդած հեռագրաւորից, մենք մեր կողմանէ պարզեցնել համարում կապածելու դուրս ճշգրտութեան մասին, վասն զի Ներսէս պատրիարքը, որպէս յաջորդ իրիման հայրիկի, գիտաւ թէ տարայգլխի մի անտեղի պատասխան, Ահմ թէ ինչ է հաղորդած այդ հեռագրաւորի մէջ: «Նորին Բարձր Սրբապետութիւնը կոստանդնուպոլիսի Հայոց գանգառը, պատասխանել է, իբրեւ, եղած են մի քանի զէպերի, որոնց մասին մենք կարող էինք գտնաւորել բայց այդ գտնաւորում մենք կարող ենք դառնալ զէպ մի ան կառաւարտութիւնը: Մենք չենք կամենում զիմի ուրիշ միջոցներով, որոնք մեզ հարկաւոր է ինչ ինչընդելու, միայն ունենք իւրեղրելու զհասարակածողովը, որ նա բարեհաճէր առաջարկել Ռուսաստանին անելու իւր հպատակ Հայերին այնքան ազատ, այնքան բաղաւոր, որքան են Տաճկաստանի հայերը:»

Խ Մ Ք Ի Պ. ՍՄԵՆՆԱՅՑ

Հ Ր Վ Մ Ր Վ Ի Զ. ԵՆԻՄԱՅՆԱՅՑ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

„ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ“

1877 Թուին

ՏԱՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

QUOD POSSUM FACIO, FACIANT MELIORA POTENTES

Ինչ կարող եմ գործում եմ, թող գործէ առաւել լաւ ով կարող է:

„Հայկական Աշխարհը“ իւր գործունէութիւնը հրատարակած լինելով քրիստոնէական բարոյականութեան բուն էական օրէնքներին այն է յաւիտեական ճշմարտութեան, անպայման անկեղծութեան և սնդարար առաջադիմութեան, անսասան կկատարէ իւր գործը, թէ և աստանդական կեանքի հանգամանքներին ենթարկվելով: Մտածող և սիրող Հայն գիտէ և կգնահատէ թէ որքան մեծ են մեր դժուարութիւններ և ցաւեր, բայց առաւել մեծ է և անհամեմատ է մեր սէրը առ քոչ մեր նախնական, որին մեր կեանք և սիրտ ընծայած ենք ամբողջապէս, և որի անունով հասած նեղութիւնները տանելի են միշտ և քաղցրութիւն ունին: Այժմ սկսելով մեր գործունէութիւնը սիրուն Բագուի քրիստոնէական և Հայկական հոգով և սրբտով զարգացող Մարգարիտական Ընկերութեան պատուական անդամների մէջ և վայելելով սոցա առանձին համակրութիւն և յարգանք, խմբագրող կյոսայ նոյն աղագանք և բարեւէր Հայերի ձեռնադրութեամբ և գործակցութեամբ առաւել արգիւնաւոր կացուցանել իւր գործունէութիւնը թէ գրականական և թէ մանկավարժական ապարդէզի մէջ, եթէ Աստուած մեր ծառայութիւնը ապրին և եկեղեցուն այստեղ բարեկյոյնեցնել կարեհանէ:

„Հայկական Աշխարհը“ 1877 Թուին պիտի հրատարակվի նոյն պրօգրամով և ընդհանուր գրականական ուղղութեամբ, իւր պատուական աշխատակիցների օգնութեամբ, որոնց կիմանան նոր աշխատակիցներ Բագուի բանասէրները:

„Հայկական Աշխարհը“ կհրատարակվի ամիս մի անգամ, իւրաքանչիւր տետրակը 1—2 թերթից կամ աւել, եթէ միջոցներ կ'ենեն:

Տարեկան գինն է 3 մանթէ կանխիկ վճարել:

„Հայկական Աշխարհը“ սակաւթերթ օրագիր է, և ցանկալով արդիւնաւոր լինել, յօդուածները խիստ ընտրութեամբ կհրատարակէ: Յօդուած կամ նամակ ուղարկողները խնդրում է պարզ և որոշ, մաքուր և կանոնաւոր լինելով գրել:

„Հայկական Աշխարհի“ ղեկաւոր նպատակներից մին ևս լինելու է միշտ առանձին ուշք դարձնել նոր Հայկական լեզուի մշակութեանը:

Պ օ գ ր ա մ ի ն յարմար չորս նամակ գրող տարին „Հայկական Աշխարհ“ կը ստանայ անվարձ: „Հայկական Աշխարհի“ հետ որ և ից բաժանորդագրական կամ նամակագրական յարաբերութիւն սկսողները կենդանի ուղղակի խմբագրութեանը դիմել այս հասցեով:

Баку, Архимаандриты Хорены Степане. Редакция „Айкакан Ашхарэ“ (Армянскіі Міра.)

Թիֆլիզի քաղաքային վարչութիւնն այսու հասուցանում է Հասարակաց գիտութեան, որ Համաձայն կարգադրութեան քաղաքային Խորհրդարանի վարչութեան ատենում 3-ին առաջիկայ փետրվարի կլինի աճրդախօսութիւն առանց կրկնաճրդախօսութեան, կապալով տալու Համար քաղաքային Հարկը ձեռնարկից, երեք տարի ժամանակով, Համաձայն պայմանաթղթին, որ գըմտանվում է վարչութեան Համարներով այս ժամանակամիջոցը կապալի Հաստատութեան օրից: Ուստի և այն անձինք, որոնք ցանկանում են մտնել յաճրդախօսութիւն, պէտք է ներկայացնեն օրէնքով որոշած վկայաթղթեր և գրաւականներն որոնք աճրդախօսութեան ժամանակ կարող են լինել 20% կապալադրամի գումարի և որոնք պէտք է լինին կամ առձեռն պատրաստ դրամ կամ կրեդիտի բանկի տոմսակներ և կամ այլ առկասաբեր թղթեր: Առաջադրութիւնը կարելի է անել բերանացի կամ կնքած ծրարով մինչև 2 ժամը կէս օրից յետ: Աճրդախօսութեան Հետեւանքները կենթարկվին քաղաքային Խորհրդի վերջնական Հաստատութեան:

Ս. ԿԱՅԻ ԽԱՆՈՒԹ

Դիւրոյնի փողոց № 3

Նոր ստացուել է մեծ քանակութիւն ընտիր զանազան տեսակ գրպանի ժամացոյցների, այլ և այլ սիւտեմների Ժենեվի ամենալաւ գործարաններից: Ժամացոյցների ճիշտ բանելուն երաշխաւոր է խանութը: Ստացված են նոյնպէս և այլ ընտիր ոսկեայ և արծաթեայ իրեղէնք, գնեքը չափաւոր են:

Ս. Կայ:

Նորերումս դուրս եկաւ մեր աշխատասիրութեամբ „Դատագիրը Հայկական ձայնագրութեան“, և վաճառվում է թէ մեր մօտ և թէ Զաքարիա Գրիգորյանի գրաւաճառանոցում:

Դինն է 50 կոպ.

Մեր Հասցէն: ТИФЛИСЬ: Священнику Езнику Ерзинкянцъ.